

Wyrok z dnia 27 września 2006 r.

I UK 75/06

Rozpoczęcie nierolniczej działalności gospodarczej nie powoduje wyłączenia z ubezpieczenia społecznego rolników, pod warunkiem złożenia Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego wymaganych w ustawie danych dotyczących zakresu nierolniczej działalności gospodarczej.

Przewodniczący SSN Zbigniew Myszkowski, Sędziowie SN: Zbigniew Hajn, Jerzy Kwaśniewski (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 27 września 2006 r. sprawy z odwołania Tadeusza P. przeciwko Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziałowi Regionalnemu w A. o ustalenie podlegania ubezpieczeniom społecznym, na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 3 listopada 2005 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e

Decyzją z dnia 22 kwietnia 2005 r. Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddział Regionalny w A. stwierdziła ustanie ubezpieczenia społecznego rolników (w zakresie ubezpieczenia wypadkowego, chorobowego i macierzyńskiego oraz ubezpieczenia emerytalno-rentowego) Tadeusza P. od 1 kwietnia 2005 r. W uzasadnieniu decyzji wskazała, że na skutek niedostarczenia przez ubezpieczonego w obowiązującym terminie (do dnia 14 lutego 2005 r.) zaświadczenia właściwego organu podatkowego o wysokości należnego podatku za miniony rok, stosownie do treści art. 5a ust. 5 i 7 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, ubezpieczenie społeczne rolników ustało z mocy prawa z końcem I kwartału 2005 r.

W odwołaniu od powyższej decyzji wnioskodawca wniósł o ustalenie, że w dalszym ciągu podlega ubezpieczeniu społecznemu rolników, podnosząc, że zapomniał w terminie złożyć zaświadczenie o wysokości podatku za miniony rok.

Wyrokiem z dnia 10 czerwca 2005 r. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Suwałkach oddalił odwołanie. Sąd pierwszej instancji powołał się na przepis art. 5a ust. 5 i 7 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników i stwierdził, że przewidziany w nim termin do złożenia zaświadczenia o wysokości podatku jest terminem prawa materialnego i nie podlega przywróceniu.

W apelacji wnioskodawca wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i uznanie, że nadal podlega ubezpieczeniu społecznemu rolników.

Wyrokiem z dnia 3 listopada 2005 r. Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku - na podstawie art. 385 k.p.c. - oddalił apelację, podzielać podstawy: faktyczną - która nie jest kwestionowana - i prawną wyroku Sądu pierwszej instancji. Na podstawie art. 5a ust. 5 i 7 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, w brzmieniu przed jego zmianą wprowadzoną ustawą z dnia 1 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 150, poz. 1248), do dnia 14 lutego każdego roku rolnik lub domownik prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą lub współpracujący przy prowadzeniu tej działalności, podlegający ubezpieczeniu społecznemu rolników, jest zobowiązany po rozliczeniu roku podatkowego złożyć Kasie zaświadczenie właściwego organu podatkowego o wysokości należnego podatku za miniony rok. Niezachowanie tego terminu, o ile nadal prowadzona jest pozarolnicza działalność gospodarcza, jest równoznaczne z zaistnieniem okoliczności powodujących ustanie ubezpieczenia z końcem kwartału, w którym rolnik lub domownik zobowiązany był złożyć zaświadczenie. Przewidziany we wskazanym przepisie termin jest terminem prawa materialnego. Oznacza to, że jego upływ powoduje niemożność realizowania uprawnienia ograniczonego tym terminem, bądź wygaśnięcie roszczenia. Po jego upływie nie jest możliwe uwzględnienie powództwa (wniosku) jeżeli przepis nie przewiduje możliwości nieuwzględnienia przekroczenia terminu, w tym jego przywrócenia. W ocenie Sądu drugiej instancji z przepisu art. 62 ust. 1 pkt 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, który wskazuje, że Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego prowadzi działalność w zakresie informowania ubezpieczonych i świadczeniobiorców o prawach i obowiązkach wynikających z ustawy, nie wynika obowiązek informowania ubezpieczonych o treści powszechnie obowiązujących publikowanych aktów prawnych. Przepis ten określa jedynie w sposób ramowy zakres działania Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. Tego rodzaju obowiązku nie można również wyprowadzać z art. 9 k.p.a. Nałożony na organ administracyjny tym ostatnim

przepisem obowiązku należytego, wyczerpującego informowania stron o okolicznościach faktycznych i prawnych mających wpływ na ustalenie ich praw i obowiązków będących przedmiotem postępowania nie zwalnia osób prowadzących działalność gospodarczą z obowiązku zaznajamiania się z przepisami prawa regulującymi ich uprawnienia i obowiązki wynikające z prowadzenia tej działalności.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku Sądu drugiej instancji pełnomocnik wnioskodawcy wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w całości i uwzględnienie odwołania oraz o zasądzenie kosztów sądowych wywołanych skargą kasacyjną, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania. Skarga kasacyjna ma dwie podstawy, o których mowa w art. 398³ § 1 k.p.c. W zakresie pierwszej podstawy wskazano, że zaskarżony wyrok narusza następujące przepisy prawa materialnego: 1) art. 5a ust. 5 i 7 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, przez przyjęcie, że w przedmiotowej sprawie zaszły okoliczności powodujące ustanie ubezpieczenia; 2) art. 2 Konstytucji w związku z art. 8 k.p.a., przez pominięcie przy wydawaniu orzeczenia zasady zaufania obywateli do państwa i prawa; 3) art. 31 ust. 3 w związku z art. 2 Konstytucji, przez wydanie orzeczenia z pominięciem zasady proporcjonalności; 4) art. 5 k.c., przez pominięcie zasad współżycia społecznego przy wydawaniu zaskarżonego wyroku; 5) art. 62 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników w związku z art. 9 k.p.a., przez przyjęcie, że z tych przepisów nie wynika obowiązek Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego informowania o terminie do złożenia zaświadczenia o podatku za miniony rok.

W ramach podstawy naruszenia przepisów prawa procesowego wskazano na zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c., przez sporządzenie uzasadnienia wyroku bez dostatecznego wyjaśnienia jego podstawy prawnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Żaden z zarzutów obu podstaw kasacyjnych nie jest zasadny. Skarżący nie kwestionuje, że zastosowaniu w sprawie podlegały przepisy art. 5a ust. 5 i 7 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.), w brzmieniu nadanym przez art. 1 pkt 3 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników

oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 91, poz. 873). Z przepisów tych wynika, po pierwsze, że do dnia 14 lutego każdego roku rolnik prowadzący pozarolniczą działalność gospodarczą lub współpracujący przy prowadzeniu tej działalności, o ile podlegał ubezpieczeniu, zobowiązany był po rozliczeniu roku podatkowego złożyć Kasie zaświadczenie właściwego organu podatkowego o wysokości należnego podatku za miniony rok (art. 5a ust. 5) oraz po drugie, że niezachowanie powyższego terminu, o ile nadal prowadzona jest pozarolnicza działalność gospodarcza, jest równoznaczne z zaistnieniem okoliczności powodujących ustanie ubezpieczenia z końcem kwartału, w którym rolnik lub domownik zobowiązany był złożyć zaświadczenie (art. 5a ust. 7).

Zauważając zgodność podstawy prawnej zaskarżonego wyroku - jak to określono w skardze - z dosłownym brzmieniem przepisu i z jego „literalną wykładnią” skarżący dopatruje się naruszenia prawa właśnie w wykładni zgodnej z dosłownym brzmieniem przepisu, uważając że wynik tej wykładni pozostaje w sprzeczności ze wskazanymi w skardze przepisami Konstytucji RP, Kodeksu cywilnego i Kodeksu postępowania administracyjnego. Rozważając podniesione w skardze kasacyjnej zarzuty nie można nie zauważyć, że w ich punkcie wyjścia, to jest w przedstawionej krytyce wykładni przepisu zgodnej z jego brzmieniem, skarżący kwestionuje zasadniczy sposób ustalenia treści normy prawnej i to zdecydowanie najbardziej właściwy dla stosowania przepisów - takich o jakie chodzi w sprawie - które określają obowiązki i konsekwencje prawne ich niewykonania. Przedstawionej w skardze krytyce zaskarżonego wyroku za wykładnię literalną i zgodną z brzmieniem przepisu nie towarzyszy nawet sugestia co do ustalenia innej treści przepisów stanowiących podstawę zaskarżonego wyroku. Można zatem uważać, że intencją skarżącego było totalne zakwestionowanie wskazanych przepisów ze względu na przeciwstawione im wzorce normatywne wynikające z podanych w skardze innych ustaw i Konstytucji. Przeciwstawienie przepisów ustawy obowiązujących i - jak to przyznaje skarżący - przepisów o jednoznacznej treści innym ustawom nie może być samo w sobie zasadnym argumentem, skoro chodzi o porównywanie aktów prawnych (ustaw) o takiej samej mocy w hierarchicznej strukturze źródeł prawa. Nie może także wchodzić w rachubę jakieś łagodzenie warunków czy konsekwencji prawnych wynikających z art. 5a ust. 5 i 7 ustawy o ubezpieczeniu społecznym przez powołany w kasacji art. 5 Kodeksu cywilnego, skoro nie chodzi tu przecież o poddane zakresowi Kodeksu cywilnego stosunki cywilnoprawne. Z podobnych - o charakterze systemowym - przy-

czyn nie mogą być kontestowane przepisy art. 5a ust. 5 i 7 ustawy o ubezpieczeniu społecznym (będące przepisami prawa materialnego) według zasad Kodeksu postępowania administracyjnego dotyczących wszak nie norm materialnych, ale postępowania administracyjnego (por. art. 1 k.p.a.).

Pozostaje zatem rozważenie zarzutu skargi, że będące podstawą zaskarżonego wyroku przepisy obowiązującej ustawy sprzeczne są z Konstytucją RP (art. 2 i art. 31 ust. 3). Rozważając wynikające ze skargi kasacyjnej zagadnienie zgodności art. 5a ust. 5 i 7 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników ze wskazanymi przepisami Konstytucji, trzeba było mieć na uwadze istotę i cele tych przepisów, będących elementem szerszej regulacji normatywnej sytuacji związanych ze zbiegiem dwóch różnych tytułów ubezpieczenia społecznego, gdy osoba korzystająca z ubezpieczenia społecznego rolników zaczyna prowadzić także pozarolniczą działalność gospodarczą stanowiącą samoistne źródło ubezpieczenia. Ustalenie warunków, które umożliwiają w takiej sytuacji, to jest pomimo podstaw do podlegania innemu systemowi ubezpieczenia, pozostawanie nadal wyłącznie w ramach ubezpieczenia społecznego rolników - co do zasady - należy do prerogatyw ustawodawcy i to takich, których wypełnienie odpowiada zasadom konstytucyjnym. Wśród ustalonych warunków pozostawania nadal w ubezpieczeniu społecznym rolników szczególne znaczenie ma niewielki zakres pozarolniczej działalności gospodarczej i związany z tym relatywnie niski (określony) poziom zobowiązania w zakresie podatku dochodowego od przychodów z prowadzonej działalności gospodarczej (por. art. 5a ust. 1). Z kolei z ustalonymi warunkami wiąże się mechanizm w jakim mają one być przedstawiane właściwemu organowi rentowemu z zapewnieniem środków efektywnej weryfikacji (por. art. 5a ust. 3 i 4). Przepisy art. 5a ust. 5 i 7 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (w rozpatrywanym brzmieniu) stanowiły część ustawowo określonego mechanizmu kontroli sytuacji umożliwiającej pozostawanie nadal w ubezpieczeniu społecznym rolników osób, które podjęły inną działalność gospodarczą. Takie osoby zobowiązane były do złożenia w określonym terminie określonego zaświadczenia (ust. 5) z równoczesnym ustaleniem konsekwencji prawnych niewykonania tych czynności, tj. że spowoduje to stan rzeczy równoznaczny z zaistnieniem okoliczności powodujących ustanie ubezpieczenia społecznego rolników (ust. 7), i podleganie ubezpieczeniu wynikającemu z podjętej działalności gospodarczej.

W kontekście przedstawionych okoliczności nie jest przekonywującą argumentacja skarżącego, który niesłusznie dopatruje się w omawianych przepisach ograni-

czeń w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw i dlatego poddanych zasadom z art. 31 ust. 3 Konstytucji. W wyroku z dnia 18 lipca 2006 r., P 6/05 Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 5a ust. 1 i 5 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (w brzmieniu mającym znaczenie w sprawie niniejszej) są zgodne z art. 2 Konstytucji RP oraz nie są niezgodne z art. 7 Konstytucji.

W kontekście rozważanego tu zarzutu skargi kasacyjnej konieczne trzeba też zwrócić uwagę na wcześniejszy od powyższego wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 marca 2006 r., P 8/05 (OTK-A 2006 nr 3, poz. 28), stwierdzający zgodność z art. 2 i art. 32 Konstytucji RP oraz brak niezgodności z art. 20 Konstytucji przepisów art. 5 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 91, poz. 873). W szczególności istotne jest, podzielane przez rozpoznający sprawę niniejszą skład Sądu Najwyższego, podkreślenie przez Trybunał Konstytucyjny, że nie istnieją przesłanki pozbawiające ustawodawcę możliwości ustanowienia czasowych ograniczeń ubiegania się przez obywateli o pewne uprawnienia. W rozpatrywanej regulacji, podobnie jak w tej, którą oceniał Trybunał Konstytucyjny, chodzi bowiem o uprawnienia ubezpieczonego do zachowania preferencyjnego ubezpieczenia społecznego rolników, pomimo rozpoczęcia nierolniczej działalności gospodarczej. Nie chodzi tu zatem - jak bezpodstawnie ujmuje to skarżący - o ograniczenie praw i wolności w rozumieniu art. 31 ust. 3 Konstytucji, ale o pozostawioną ustawodawcy swobodę określenia racjonalizacji zasad podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników.

Przechodząc do ostatniego z zarzutów pierwszej podstawy skargi kasacyjnej należy stwierdzić, że jest on o tyle bezzasadny, o ile wynikające z art. 62 ust. 1 pkt 4 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników zadania (działalność) w zakresie informowania ubezpieczonych i świadczeniobiorców o prawach i obowiązkach wynikających z ustawy, traktuje jako element, związany - poprzez art. 9 k.p.a. - z postępowaniem, które w rozpatrywanej sprawie poprzedzało wniesienie sprawy (odwołania) do sądu. Tymczasem, w rozpatrywanej sprawie idzie o konsekwencję przepisu prawa materialnego wynikającą z mocy prawa, która nie była zależna od tego, czy został o niej poinformowany ubezpieczony w toku postępowania, które zostało wszczęte już po zaistnieniu przedmiotowego skutku prawnego. Wszak postępowanie zostało wszczęte nie dla prawotwórczego ustalenia skutku prawnego określonego w art. 5a ust. 7 ustawy, ale już po zaistnieniu stanu faktycznego.

Oczywiście bezskuteczny jest zarzut drugiej podstawy skargi kasacyjnej, w ramach której skarżący nawet nie twierdzi, że naruszenie art. 328 § 2 k.p.c. mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Przedstawiony w ten sposób zarzut nie odpowiada wymaganiu z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.

Z przedstawionych przyczyn, uznając, że skarga kasacyjna nie ma zasadnych podstaw Sąd Najwyższy orzekł zgodnie z art. 398¹⁴ k.p.c.

=====